

Invigning av marinemuseums ubåtshall

Den 4 juni invigde Blekinge läns landshövding Berit Andnor Bylund och Marinchefen konteramiral Jan Thörnqvist den nya Ubåtshallen på Stumholmen i Karlskrona, det traditionella bandet var denna dag ersatt av trådslangen från en ubåtstorpedtub som klipptes av med en rejäl kabelsax.

Marinens Musikkår stod för musiken och på fjärden utanför museet sköt HMS Vinga salut. På plats fanns även ubåten Södermanland, ubåtsräddningsfartyget Belos samt skonerten Falken. Från den ideella föreningen Svenska Robotbåtar deltog R142 Ystad som hade tagit sig till Karlskrona från Stockholm för att närvara vid invigningen. På förmiddagen visades media och andra speciellt inbjudna runt i ubåtmuseet bla deltog TIFF:s reporter för dagen Per Lundgren. Själva invigningen startade kl 13:00 där Museichefen Richard Bauer berättade för de församlade om det sju år långa arbetet, fem års planering och två års byggnation, som ligger bakom satsningen och betonade det goda samarbete som alla delaktiga i projektet visat samt det stora stöd i form av sponsorer som förevarit. Rickard överlämnade ett särskilt tack samt blommor till f.d. varvschefen på dåvarande Karlskronavarvet Hans Hedman och fd fartyschefen

Invigning Ubåtshallen.

på HMS Neptun den pensionerade kommandören Björn Hamilton som de, vilka för tolv år sedan vid ubåtsvapnets 100 årsjubileum 2004, drog upp riktlinjerna och idén till projektet. Överintendenten vid Statens maritima museer (SMM) Robert Olsson beskrev projektet ur SMM utgångspunkt med dess vision samt riktade tack till Richard Bauer

för hans driv i projektet samt till projektledaren vid SMM Per-Olof Thörnqvist som hållit ihop projektet i med och motgång, med de gnissel i maskineriet som alltid uppstår i så här stora projekt. Invigningstalarna, marinchefen Jan Thörnqvist, gav en honnör och tackade alla inblandade på Försvarsmaktens vägnar för den kraftsamling de fått till stånd,

landshövding Berit Andnor Bylund sade att det inte bara är självklart att en ubåtshall ska finnas i Karlskrona, liksom att det inte bara ska finnas ubåtar vid marinbasen, men att det även skall byggas ubåtar här i Karlskrona i framtiden. Berit tackade alla för det stora ideella arbete som genomförts på många håll och berättade om länets besöksstrategi och välkomnar Ubåtshallen som ett genuint resmål däri. Därefter, förklarades, under unisont tal av de båda Ubåtshallen såsom invigd och under viss kraftansträngning klipptes slangen. Salut, dubbel svensk lösen, från minröjningsfartyget Vinga följde och som avslutning av invigningen spelade Marinens Musikkår Ubåtsflottiljens marsch. Därefter genomfördes visning för speciellt inbjudna gäster. Den 6 juni kl 10:00 öppnades Ubåtshallen för allmänheten.

Projektet

Idén med en ubåt tillgänglig för allmänheten föddes 2002 enligt Björn Hamilton men tog fart på allvar vid ubåtsvapnets 100 årsjubileum 2004 då han upptäckte att det fanns fler som nappade på idén, så startades ubåtsföreningen Hajen med målet att kunna visa upp en modern ubåt. Enligt museichefen Richard Bauer var visionen att göra ett lättillgängligt museum med fokus på upplevelsen och att kunna visa världens modernaste musei-ubåt. Ubåten Neptun skulle passa väl in i museets kalla kriget-tema. 2003 hade Försvarmakten genom beslut avvecklat ubåtarna Najad och Neptun vilka en gång hade kostat närmare en halv miljard styck att bygga men i avvecklat skick efter ett par år vid kaj endast bestod i en minuspost för staten. Det är med stor tillfredsställelse Richard nu ser att det som en gång var en belastning för staten kommer kunna ge en sådan upplevelse och kunskaper för så många. Från 2007 har projektet pågått i SMM regi varav fem år har varit planering med finansiering och tillståndsfrågor följt av två års byggnation, projektet är nu till ända och Ubåtshallen är klar. Projektet hade inte varit möjligt att genomföra utan sponsring. Av de ca 150 mkr som projektet har kostat har ca 50 mkr tillkommit genom sponsring. Hu-

Ubåtshallen exteriört.

vudspansorer har varit MICHANO AB, SAAB och ABB, stor sponsring har även skett av Kockums som gjorde iordning ubåten samt miljösanerade den, Wallenbergstiftelsen, föreningen Ubåtsvapnet och Ubåtsklubbarna U3, Sjöormen, Nordkaparen samt Hajen. Under 10 års tid har som exempel Ubåtsklubben Hajen i Karlskrona sålt kroppkåkor under olika evenemang. Övriga nämnda sponsorer har bland annat varit Arkitektfirman HMXW som ritade huset, finska firman Havator som flyttade Neptun till dess plats och även stöttade med ekonomiska medel, EU med fonder och tillväxtverket, Statens fastighetsverk, Karlskrona kommun, Marinmuseets vänner samt Försvarmakten som skänkte både själva ubåten samt lös utrustning. Dessutom har en rad privatpersoner sponsrat genom att köpa det glasrücke som omger ubåtarna för 6000 kr löpmetern för en summa av nästan en kvarts miljon. Richard nämnde även att en anonym person, en äldre man, boendes på Långö i Karlskrona skänkte delar av sitt livs besparingar till projektet Neptun och Jarramas, vilket var djupt rörande.

Byggnaden

Förutom Vasaskeppet i Stockholm är HMS Neptun det största inbyggda museiföremålet i Sverige. Och hon finns i den specialritade byggnaden med det självklara namnet; Ubåtshallen. I september 2012 transporterades ubåten HMS

Neptun upp på land för att placeras bredvid Marinmuseum. Drygt ett år senare stod den färdiga byggnaden på plats som ett skinande skal över HMS Neptun. En annorlunda museibyggning med sina brutna vinklar, glaspartier och fasader i rostfri plåt. Huset är ritat av Björn Malmström vid HMXW Arkitekter, Björn är också den som har ritat den befintliga museibyggningen. Inspirationen har bland annat kommit från marinens Visbykorvetter som är konstruerade för att vara osynliga på radar, men också från bunkrar och värn. För att kunna bära den drygt 800 ton tunga ubåten vilar den halvmeter tjocka bottenplattan på 270 pålar. Själva hallen är byggd av färdigjutna betongelement som monterats på ett stålskelett. De publika ytorna i byggnaden är på 1 400 kvadratmeter och här får 200 besökare plats samtidigt. Ubåtshallen innehåller förutom HMS Neptun också svenska flottans första ubåt Hajen från 1904, liksom en utställning om 110 års ubåtshistoria.

Utställningarna

Utställningarna som omger ubåtarna visar på det övre planet den svenska ubåtsutvecklingen under 110 år med modeller över alla ubåtstyper och deras genomförda modifieringar i kronologisk ordning. Modellerna har arrangerats i en historisk kontext med exempel på vad som hände i Sverige och i världen vid respektive tidpunkt. Det undre planets utställning som är mer familjeinriktad beskriver ubåtars karaktäristik och livet

»»

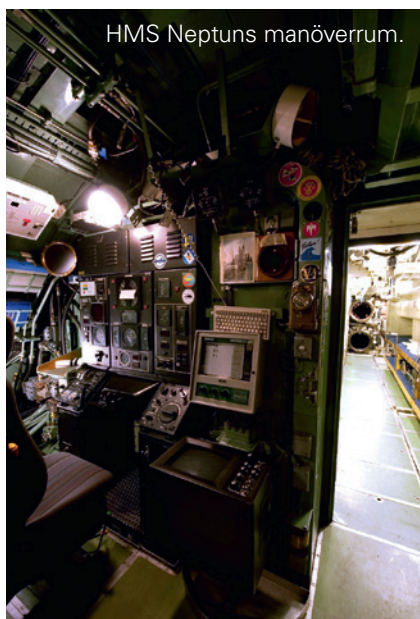

HMS Neptun med HMS Ulvens flagga i bakgrunden.

ombord. I utställningen kan både barn och vuxna testa sig fram i prova-på-stationer eller lära sig mer om ubåtarnas speciella miljö och egenskaper. Något som lämnar ett djupt intryck är ubåten Ulvens örlogsflagga som hänger uppspänd på en wire från Neptuns torn, det är den örlogsflagga vilken bärgades av dykaren som identifierade Ulven på botten och tog med sig flaggan upp som ett bevis på att svensk ubåt var identifierad.

Om ubåtarna

HMS Neptun. En högteknologisk spjutspets byggd under kalla kriget och som fortfarande hade kunnat segla omkring i Östersjöns mörka vatten. Det handlar om Marinmuseums ubåt HMS Neptun. I

HMS Neptuns manöverrum.

december 1980 togs HMS Neptun i tjänst som nummer två av tre ubåtar i Näckenklass. Redan året efter kastades hon in i en dramatisk världshändelse när den sovjetiska ubåten U 137 gick på grund utanför Karlskrona. Tillsammans med andra sjöstridskrafter fanns hon på plats för att kunna agera om sovjetiska ytfartyg hade gått in på svenskt vatten. HMS Neptun tillhör den första generationen svenska ubåtar som var utrustade med datorer ombord. Tillsammans med avancerad beväpning var hennes uppdrag i en krigssituation att anfälla och slå ut mål till havs, men också att skaffa underrättelseinformation genom spaning. Att spana och samla information var även viktigt i fredstid och HMS Neptun skickades regelbundet ut på uppdrag i Östersjön. Ubåten användes också i övningsyfte och för att utbilda flottans personal.

Men det är svårt att veta exakt vad hon gjorde då mycket fortfarande är hemligstämplat av Forsvarsmakten. Ombord på HMS Neptun levde ett tjugotal besättningsmän. De flesta var befäl men även några värnpliktiga fanns med bland manskapet. Oftast var ubåten ute några dagar i taget men den kunde befinna sig till havs flera veckor i sträck om det behövdes. Neptun hade fortfarande kunnat vara i tjänst. 1998 togs ubåten ur tjänst och låg sedan förtöjd i örlogshamnen i Karlskrona under ett antal år. Med tiden förföll hon utvändigt och var därför i renoveringsbehov när hon skänktes till

Fakta HMS Neptun

- HMS Neptun togs i tjänst 1981 och utrangerades 1998
- Hon byggdes på Kockums i Malmö och Karlskrona
- Besättningen bestod normalt sett av 22 man
- Vanligtvis var det fem värnpliktiga ombord
- Sammanlagt har cirka 400 personer tjänstgjort på HMS Neptun
- Besättningarna kom från hela Sverige, men oftast från södra delarna
- Motto: Rex Maris (Havets konung)
- Längd: 49,5 meter
Bredd: 5,7 meter
- Displacement (vikt): cirka 1000 ton
- Max djup: 300 meter
- Toppfart undervattensläge: 20 knop
- Toppfart ytläge: 12 knop
- Beväpning: 12 st. stora torpeder, 6 st. mindre

Marinmuseum 2007. Ubåten har därför renoverats och sedan museianpassats med tre uppskurna ingångar i skrovet. Ett arbete som skedde på Kockumsvarvet i Karlskrona. Invändigt och storleksmässigt är hon lik de svenska ubåtar av Gotlandklass som nu används av svenska marinen. Hennes systerubåtar HMS Näcken och HMS Najad ligger i så kallad malpåse i Karlskrona och ska så småningom skrotas.

TIFF fick en frågestund med Bertil Svedlund, pensionerad kapten och f d maskintjänstchef, (MtjC) på Neptun och nu ordförande i Ubåtsklubben Hajen.

Vad var karaktäristiskt ur teknisk synpunkt för Näckenklassen?

– Det var datorernas intåg i ubåten och den höga automatiseringsgraden inom både strids-, eldlednings- och vapensystemen som inom de skeppstekniska systemen för styrning, trimning och övervakning. När driftsättningen var klar och de barnsjukdomar som fanns var åtgärdade fungerade ubåten väldigt bra och var tillförlitlig.

Vad var bästa minnet med Neptun?

– Eftersom att alla ombord från värnpliktig till fartygschef åt samlat i det nedre torpedrummet jämfört

med tidigare ubåtar där det fanns olika mässar så lärde man känna varandra på ett bra sätt vilket ledde till en god anda ombord.

Om det fanns något som inte var så bra, vad var det?

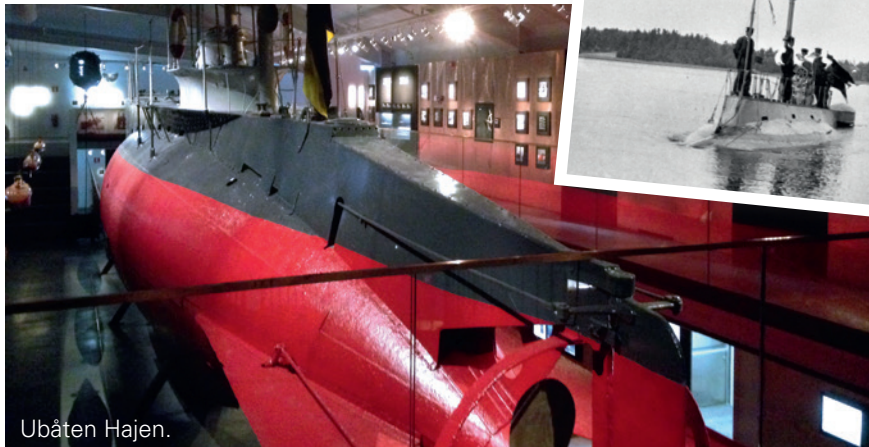
Det var kölden och den råa fukten ombord bland annat i torpedrummet där man med draperier och senare med två byggfläktar i mässutrymmet försökte minska den låga temperaturen och kalldraget längs skrovsidorna.

Sist en fråga, i faktarutan om Neptun står att den byggdes i Karlskrona och Malmö, hur hänger det ihop?

– För och akterskepp med torped respektive maskinrum byggdes i Karlskrona emedan mittendelen från torpedrummet till slussen samt tornet byggdes i Malmö. Vid Kockums i Malmö monterades delarna ihop och ubåtarna färdigställdes och sjösattes där.

Hajen

I Marinmuseums samlingar finns den svenska flottans första ubåt. Hon heter Hajen och sjösattes redan 1904 för att testa om ubåtar var något för Sverige. I början av 1900-talet beslutade riksdagen att den svenska flottan skulle få sin första ubåt. Några år senare såg Hajen dagens ljus på Stockholms Örlogsvarv. En droppformad skapelse utrustad med en elmotor för undervattensdrift och en fotogenmotor som användes vid ytläge och för att ladda batterierna. Ubåten Hajen var utrustad med tre torpeder som enda beväpning och hon kunde befinna sig i undervattensläge upp emot 13 timmar i taget. Bekvämligheterna för den åtta man starka besättningen var få. Bland annat brukade kaptenen sova i torpedrännan. Hajen skulle kriga mot Norge. 1905 var det tänkt att Hajen skulle sättas in i den uppblåsande unionskonflikten med Norge. Hon skickades därför till Göteborg men deltog aldrig i några insatser. Så småningom började Hajen istället användas för att utbilda nya ubåtsbesättningar, framförallt under första världskriget. Hon avrustades därefter 1919 för att sedan tas helt ur tjänst 1922. Efteråt var det tänkt att Hajen skulle skrotas, men det bestämdes att hon var värd att be-

Ubåten Hajen.

vara. Under många år förvarades ubåten på örlogsbasen i Karlskrona och på 1940-talet blev hon museiföremål. 1997 placerades Hajen utanför det då nybyggda Marinmuseum på Stumholmen. Idag är det tyvärr bara skalet som finns kvar av denna marinhistoriska klenod. Invändigt är hon i det närmsta tom. Trots ambitionerna att bevara henne tömdes Hajen på motorer och övrig utrustning under 1920-talet.

Ubåtsklubben Hajen

TIFF fick en kort pratstund med Ubåtsklubben Hajens ordförande, pensionerade kaptenen och före detta maskintjänstchef på Neptun, Bertil Svedlund.

Bertil, vad blir klubbens nästa mål nu när det stora målet med föreningen har uppnåtts?

– Det ska vi i närtid fundera ut men vi kommer fortsätta med att sälja kroppkakor bland annat på mariners dag i augusti, vi kommer under hösten börja genomföra specialvisningar på uppdrag av museet att fortsatt värna om samt bevara Ubåtstraditioner och ubåtskunskande i Karlskrona, såväl med anknytning till operativa ubåtar som med anknytning till varvets ubåtsbyggnation samt verka för en god rekrytering till ubåtsvapnet.

Vilka kan bli medlemmar i klubben?

– Alla personer med intresse för ubåtar är välkomna som medlemmar i föreningen.

Tips inför eventuellt besök

Under sommaren 2014 har det visat sig vara ett stort besöksstryck för att komma ombord på Neptun. Enda sättet att beskåda ubåten på övre däck, (övre torpedrum, manöverrum,

Fakta Hajen

- Svenska flottans första ubåt
- Byggd på Stockholms Örlogsvarv
- Besättningen bestod av 8 man
- Sjösatt 1904
- Alternativt namn: Undervattensbåt No 1
- Längd: 23,4 meter
- Bredd: 3,64 meter
- Displacement (vikt): 127 ton
- Toppfart undervattensläge: 6,5 knop
- Toppfart ytläge: 9,5 knop
- Max djup: 30 meter
- Beväpning: Tre torpeder

elcentral och maskinrummet), är att boka in sig på den dramatiserade visningen, "På djupet", som genomförs med guide ca en gång i kvarten där max tio personer av säkerhetsskäl kan delta. Visningen är ca 25 minuter. Under sommaren har det förekommit att alla visningar för dagen har tagit slut redan på förmiddagen. Ett tips är då att förboka och köpa biljett till önskad visning på Marinmuseums hemsida (www.marinmuseum.se). Kostnad för besök är 130 kr för vuxna till muséet, för visning av ubåten "På djupet" tillkommer 40 kr. Barn upp till 18 år går in gratis men måste ha platsbiljett till visningen.

Text: Per Lundgren, Sjöstridsskolan
Foto: Försvarsmakten och Marinmuseum